

# ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

## Μέ αφορμή τό δημοσίευσμά του για τόν "Άγγελο Σικελιανό"

ΣΤΟΝ «Ταχυδρόμο» τής 29ης Απριλίου 1961 δημοσιεύθηκε απόσπασμα από τό τελευταίο αυτόβιογραφικό βιβλίο τού Νίκου Καζαντζάκη, πού έχει τόν τίτλο: «Άναφορά στον Γκρέκο». Είμαι βέβαιος ότι όσοι διάβασαν τό δημοσίευμα αυτό, θά έμειναν κοτόπληκτοι και έμβρόντητοι από όσα άδάσιμα και άσπρήκτα διακρίνεται εκεί μέ τή μυθοπλαστική του ιδιότητα ό Ν. Καζαντζάκης.

Χάρη, νομίζω, πώς πρέπει να όφειλομε στον «Ταχυδρόμο», πού άναδημοσίευσε ένα τέτοιο κείμενο, τό όποιο άποκαλύπτει όχι τόν Σικελιανό, αλλά τόν Καζαντζάκη — και μάλιστα άνεπανόρθωτα.

Φράσεις σαν τίς παρακάτω δέν τίς έξεστόμισαν οι χειρότεροι, οι πιο άνοικτίρμονες έχθροί του Σικελιανού. Ίδού: «Ο Σικελιανός φτερά είχε, μυαλό στέρεο δέν είχε. Έθλεπε μακριά, μά θυμπάω. — «Μέ κανένα ζωντανό ή πεθαμένο μεγάλο δημιουργό δέν καταδέχονταν να συγκριθώ». — «Αν μπορούσες να διαπεράσεις τό θριαμβευτικό του πρόσωπο και τή βροντοφωνή πεποίθησή του, θάδελτες έναν άνησυχο άρχοντα ν' άπλώνη χέρι στους διαδότες. "Ένας παλιός φίλος του, κυνικός πολύ, μούπε μία μέρα: — Κάνει τόν Σουλτάνο, μά είναι Σουλτάνα». — «Έπρωγε πολύ και τό καυχόταν, γιατί ήταν βέβαιος πώς αυτός δ,τι πρπει τό κάνει πνεύμα» — κλπ.

Έπίσης, στο άρθρο του αυτό, σε πολλά σημεία, ό Καζαντζάκης εφαρμόζει και μίαν άλλη πονηρή τακτική. Άνακαλώντας τάχα στη μνήμη του τί έλεγον δήθεν οι άλλοι, έχει τήν εχθρία ν' άραδιάζει με κάποια σιγουριά τά φληαφήματα τών τριδών και τό κοκαμεταχειρίσμο του ύποστρώματος, κατά τρόπο όμως πού προκαλεί σε κάθε τίμιο κι' άντικειμενικό άνθρωπο τήν άγανάκτηση. Ο' άρκεστῶ σε μίαν απόδειξη μόνο. Γράφει: «Πολλοί από ζήλεια, από άντιπάθεια στην έξωτερική παγωνίστικη ζωή του τόν θεωρούσαν θεατρίνο» πώς τίποτα δέν πιστευε, κι' ό,τι έλεγε κι' έκανε ήταν ψευτιά κι' επίδειξη. "Ένα παγώνι, κι' είχε άνοιγμένα διαρκώς τά φανταχτερά φτερά του. Μά αν τόν μαδούσε, θάδύρισκες μία κοινή άσημαντη όρμιθα». Ίδου όμως πώς άνασκευάζει, δήθεν αυτά — ό Καζαντζάκης, θρίσκοντας τήν ίδια στιγμή τήν εόκαιρία να προσθήσει άλλα, σε τόνο τόσο άντιφιλικό: «Η έξωτερική ζωή του, τά παχειά λόγια του, ό στόμφος κι' ή άλαζονεία του, ή πεποίθησή του πώς ήταν μοναδικός στον κόσμο και μπορούσε, αν ήθελε, να κάνει θαύματα, άποκρίνονταν με άπόλυτη ελικρίνεια στην έξωτερική του βαθειά βεβαιότητα». Όμολογῶ ότι μου ήταν άδύνατο να φανταστῶ τέτοια δολοφονική μέθοδο σαν αυτή εδώ, πού μεταχειρίζεται ό Καζαντζάκης, μέ τήν όποια μπορεί κανένας τόσο βέβαια να πλήξει, και μάλιστα με διπλό στυλέτο!

Η έχθρική διάθεση του Καζαντζάκη πρὸς τόν Σικελιανό κορυφώνεται και τόν οδηγεί σε τέτοια πτώση, ώστε να άραδιάσει περιστασιακό άνύπαρκτο, για τό όποιο με κακότητα ψυχής σημειώνει ότι «ξεπερνούσε τά όρια του κομικού κι' έμπαινε στην επικίνδυνη πύρινη περιοχή τής παραφροσύνης». Διηγείται λοιπόν ότι τάχα ό Σικελιανός άποπειράθηκε κάποτε στο Γ-βιο του τό σπίτι, όπου φιλοξενούσε τόν Καζαντζάκη, σ' ένα παραλιακό χωριό, να άναστήσει ένα νεκρό — και μάλιστα μία άλόκληρη νύχτα έως τό πρωί άγωνίζονταν γι' αυτό μόνος, δίπλα στον πεθαμένο. Και κάτι, πού προκαλεί φρίκη: "Όπως ό προφήτης 'Ελισαίος. Έτσι κι' ό Σικελιανός εκόλλησε τό στόμα του στο στόμα του νεκρού και του φυσούσε τήν ψυχή του και μούγκριζε».

Όλα αυτά είναι πολύ εύκολα

ν' άνασκευαστούν και ν' άποδειχτή ή κατασκευή του ψεύδους. Ο' άρχίσουμε από τή βάση. Ο' Καζαντζάκης, ενώ στο δημοσίευσμά του τούτο λέει ότι πρωταντίκρουσε τόν Σικελιανό στην Κηφισιά, μέσα στα πεύκα, άλλου έχει γράψει ότι τόν πρωτογνώρισε στα γραφεία του 'Εκπαιδευτικού Όμίλου στα 1912, προσθέτοντας: «την άλλη μέρα φεύγαμε για τό "Άγιο Όρος». (Βλ. Π. Πρεβελάκη «Ο Καζαντζάκης», σελ. 292). "Όμως είναι βέβαιο — όπως σημειώνει και ό Π. Πρεβελάκης, πού δίνει τόσο προσεκτικές κι' έξακριβωμένες πληροφορίες — ότι μέ τόν Σικελιανό ό Καζαντζάκης πρωτογνωρίστηκε στις 11 Νοεμβρίου 1914. Και τό ταξίδι τους στο "Άγιο Όρος κράτησε 40 άκριβώς ήμέρες, από τής 14 Νοεμβρίου έως τής 24 Δεκεμβρίου 1914. Δέν μπορεί άλλωστε ναίαι τό 1912, γιατί τούς μήνες αυτούς ό Σικελιανός ήταν στρατευμένος. Στο σημείο αυτό, δεβαιώνω κι' έγώ ό,τι στη Μονή Χιλανδαρίου του "Άγιου Όρους, στο βιβλίο έπισκεπτών, έχω διαβάσει με τά ίδια μου τά μάτια, με χρονολογία 1914, έντυπώσεις του Σικελιανού και του Καζαντζάκη ατόγράφες.

Άδιάκριστα λοιπόν χρονολογία τής γνωριμίας τους είναι τό 1914. Ήταν τότε 30 χρόνων ό Σικελιανός και 31 ό Καζαντζάκης. Ή φίλια τους κράτησε 8 άκριβώς χρόνια (1914 — 1922). Ο' αδελος Σικελιανός μπόρεσε να ύπομείνη τή δολιότητα του κακού φίλου 8 άλόκληρα χρόνια. "Υστερα από 20 χρόνια, στα 1942, ξεπόσησαν και πάλι, και στις 11 Νοεμβρίου 1945 ό Σικελιανός στεφάνωσε τόν Καζαντζάκη με τήν 'Ελένη Σαμίου στην Άθήνα.

Άναγνωρίζω ότι είναι χαμένος κόπος ή άνασκευή μίς τόσο χονδροειδούς και τερατώδους ψευδολογίας γύρω από τό ζωντανέμα ενός νεκρού. Άλλωστε θ' άδικούσε κανένας πολύ έκείνον, πού θά ήταν ποτέ δυνατόν να πιστέψη μία τέτοια άσύστατη πληροφορία.

"Όμως δέν άντέχω να μίν ύποταχθῶ στην έπιταγή του καθήκοντος και τής εόλάβειας πρὸς τή μνήμη, τήν άθάνατη μνήμη, του "Άγγελου Σικελιανού. Κι' έτσι, άς μου έπιτραπή να θέσω τά επόμενα ελλογα και άμείλικτα έρωτήματα:

1) Πώς μία οικογένεια σ' ένα έλληνικό χωριό, στα 1914, θά παρέδινε τόν νεκρό της — για τόν όποιο μάλιστα ενδιαφέρονταν να άναστήθῃ εκ νεκρών — σ' έναν άνθρωπο, μίαν άλόκληρη νύχτα;

2) Φαντάζεται κανένας τί σάλος θά γινόταν σ' ένα χωριό, όπου ό θάνατος ενός ανθρώπου είναι μέγα γεγονός, και πόσο συγγενείς και φίλοι και γνώριμοι και περίεργοι θά ξεσηκώνονταν άνάμεσα στο σπίτι του πεθαμένου και στο σπίτι του άφελούς έκείνου, πού θά έπιχειρούσε να τόν ζωντανέψη;

3) Πού ζούμε, στα 1914, στην 'Ελλάδα ή στους φανταστικούς χώρους τής μυθολογίας του Καζαντζάκη; Έφημερίδες τοπικές, δηλαδή τής έπαρχίας στην όποια άνήκει τό μυθικό αυτό χωριό, άναποκριτές έφημερίδες τής 'Αθήνας, 'Αθηναίοι δημοσιογράφοι και χρονογράφοι, δέν θά δούζαν, δέν θά χαλούσαν τόν κόσμο;

4) Συλλογίζεται κανένας ποιές ελλογες διαμαρτυρίες θά προκαλούσε ένα τέτοιο γεγονός από τόν ιερέα του χωριού, από τόν Μητροπολίτη τής περιφέρειας, από τήν Σύνοδο τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος, από πολλούς θρησκευτικούς Συλλόγους, άκόμα και από τά ποικίλα Σωματεία, πού πάντα είναι έτοιμα ν' άντισταθούν έντονα σε τέτοιες πληροφορίες;

5) Βέβαια, κυκλοφορούσαν κα-

τά καιρούς κάποιοι φαίφρες τερατολογίες για τόν "Άγγελο Σικελιανό, όταν ζούσε, από φθόνο και κακεντρέχεια και μικροψυχία. Τή μιά ότι τάχα «δέν μπορούσε κάποτε να δεχθῆ τόν Παλαμά, ό όποιος τόν είχε έπισκεφθῆ, επειδή είχε συντυχία με τούς θεούς», τήν άλλη ότι «ζούσε μ' έναν καρπό, τρώγοντας στο γεύμα του ένα άχλάδι μόνο» κλπ. Άλλ' αυτά τά τόσο άμετρα και άνυπόστατα ήσαν τόσο συνθισμένα και για άλλους έπιφανείς ανθρώπους στον τόπο μας.

6) Πώς έγραψε ό Καζαντζάκης αυτό τό τερατούργημα, όταν ό Σικελιανός ήταν πιά νεκρός και δέν μπορούσε να τό άπαντήση άποστοματικά σ' αυτό τό μύθευμα;

Για να έχω ό άναγνώστης τή σύγκριση τών δύο ανθρώπων, του Σικελιανού και του Καζαντζάκη, πρέπει να του θυμίσω ότι ό Σικελιανός έχει άφιέρωσε δύο ποιήματα στον τόν Νίκο Καζαντζάκη. Τό πρώτο έχει τόν τίτλο «Χαιρετισμός στον Νίκο Καζαντζάκη». Πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Άλυσος τόν Ιούνιο του 1919, σελ. 193 — 196, και ξανατυπώθηκε στον Α' τόμο του «Λυρικού Βίου», στις σελ. 248 — 252, και άποτελείται από 23 στροφές. Άναφέρεται στο ταξίδι έκείνο στο "Άγιο Όρος και άρχίζει:

Στ' άγιο βουνόν ό φίλος μου κι' (έγώ, στα αίώνια πλάγια, τόν δρόμο μοναχοί...

Τό δεύτερο, με τόν τίτλο «Αποχαιρετισμός», είναι γραμμένο στον χώροσαν στα 1922, κι' άποτελείται από 2 τετράστιχα. Τό ποιήμα τελειώνει με μίαν εόχη — όπως τήν ύπαγόρευε ή άφραία ψυχή του Σικελιανού — και μ' ένα προσέσημα για τή μελλοντική συμπεριφορά του Καζαντζάκη:

Είπα: ό θεός στις στράτες σου.

Κι' εσύ να μ' άγαπάς!

Η δολιότητα του Καζαντζάκη έξεδηλώθη, έκτός από τό φοβερό αυτό δημοσίευσμά του, και σε άλλες δύο περιπτώσεις εναντίον του "Άγγελου Σικελιανού. Η πρώτη ήταν, όταν κάποτε ό Σικελιανός ύπήρξε ύποψήσιος για τήν 'Ακαδημία 'Αθηνών. Η παρεμβολή του Καζαντζάκη ως ύποψήσιου επεζωγράφου και τά σχετικά παρασκηνία έματαιώσαν τήν έκλογή του Σικελιανού και βοήθησαν τότε τόν Σωτήρη Σκίπη να έξασφαλισθῶν ως ποιητής (!) τήν είσοδό του στην 'Ακαδημία. Η δεύτερη περίπτωση ήταν ή άχαρακτήριστη συμπεριφορά του Καζαντζάκη, όταν άκούστηκε ή τήση διεθνής εδμείνια πρὸς τήν ύπαψηφότητα του Σικελιανού για τό βραβείο Νόμπελ τής φιλολογίας, τή στιγμή πού παγκόσμιας φήμης όνόματα, όπως ό Claudel, ό Gide, ό Eliot, ό O' Neil κλπ. Έστερξαν στην όμόθυμη ύποστήριξη τής ύποψηφότητας αυτής με διαβήματά τους στη Σουηδική 'Ακαδημία. Μαζί με άλλους παράγοντες — όπως ήταν ή έλλειψη συμπαραστώσεως του 'Ελληνικού Κράτους — και ή τυφή έπίθεση του Καζαντζάκη έπαιξε άποσυνθετικό ρόλο, κι' έτσι χάθηκε ή εόκαιρία άπονάμης κορυφαίας τιμής όχι μόνο στον Σικελιανό αλλά και στη χώρα μας. Από τότε, κάποια έλληνικά όνόματα πού άκούονται να σκιαμαχούν γύρω από τό περιλόγητο αυτό βραβείο, μόνο τή θυμῆτα προκαλούν.

Τό δάναυσο αυτό δημοσίευμα του Καζαντζάκη φέρνει τό τίτλο «Ο φίλος μου ό ποιητής». Νομίζουμε, ότι κανένα δικαίωμα δέν έχει ό Καζαντζάκης ν' αυτοσκοπελείται φίλος του Σικελιανού. Γιατί τή φίλια αυτή, με τά γραπτά του και με τίς πράξεις του, τήν άθήτησε και τήν έπρόδωσε με τόν πιο καταχθόνιο τρόπο.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΞΥΔΗΣ